"فەیلەسووفە مەزنەکان شاعیریشن"

وتوێژی: نینا بیۆرک/Nina Böjrk لەگەڵ / هێلێنا سیکسۆسێ/Hêlène Cixouse

Helene Cixous

سەرچاوەکانی خۆتم نیشانبدا و منیش پێت دەڵێم دەتەوێ ببییە چ کەسێک. کاتێک من نزیکەی دە ساڵ پێش لە ئێستا چوومە زانستگا بۆ ئەوەی ببمە رۆناکبیر. هاوکاتیش من ژن بووم. حەڵکردنی ئەو هاوکێشەیە سەخت بوو؛ لەو رۆژگارەدا پسوولەی وەرگرتن بۆ ئەو ئارەزووە پایەدارە وەک رۆناکبیر پۆست ستراکچالیزم بوو. رۆناکبیرە پۆست ستراکچالیستەکانیش بریتی بوون لە: ژاک دێریدا،ژان فرانسوا لیۆتار و ژان بۆدلیار. ئەمەش بە جۆرێک لە جۆرەکان ترسناک بوو. من باش نەمدازانی ... ؟

نا، من نەمدەزانی. لێ لە لیستی کتێبی کۆرسی خوێندنی ژن لە زانستگا (ئەو کتێبانەی لە خوێندنی زانستگادا تایبەتن بە فێمێنیزم، و. کوردی) ئەلتەرناتیڤێک دەرکەوت. سێ ژنی پەنابەری فەرەنسی هەبوون کە رەنگە دەکرا وەک پۆست ستراکچالیست، بەڵێ بگرە وەک رۆناکبیریش سەیر بکرێن. من دەوێرام لە نووسینەکانی ئەوانەوە سەرچاوەکانی خۆم وەربگرم. هەروا من تەنیا نەبووم: لوسێ ئیریگارای، هێلێنا سیکسۆسێ و ژولیا کریستیڤا بۆ سەرتاپای نەوەیەکی خوێندکاری ژن بوونە هێما (کانون)ێکی رۆشنبیریی.
ئەوانە روحی بەرەنگاریان بەخشی، نەک هەر لەبەر ئەوەی ئەوانە پاشخانێکی قووڵی دەروونشیکاریی و هەڵوەشانەوەگەریان هەبوو، بەڵکوو رەنگە بە تایبەتی چونکە ئەوانە هەندێک گومانی فێمێنیستیان ورووژاند. واتا لە کن ئەوانەدا خولیایەک هەبوو کە وشەی پیاوانە و ژنانە بەکار بهێنن – بەمجۆرە ئەو دوو وشە لە کۆمەڵگای ئێمەدا پیادە دەکرێ – ئەوان ئەو دوو وشەیان هەر تەنیا بە مەبەستی رەخنەیی بەکار نەدەهێنا، بەڵکوو هاوکاتیش بە واتای باش یان کارا، بە شێوازێک کە لە خودی خۆیدا داهێنەرانە بوو ئەو دوو وشەیان بەکار دەهێنا. بۆ نموونە هێلێنا سیکسۆسێ تیۆرییەکی لەسەر "ئێکریتور فێنێمێ/ نووسینی ژنانە" هەبوو. من پێم وانەبوو کە هێلێنا سیکسۆسێ ئەو بیرۆکەی خۆی لە ناوکۆییەکی کۆمەڵایەتیدا دارشتبێ؛ ئەو زیاتر لەسەر جەستەی ژن و توانای ئەوان لە بەخشینی ژیاندا دەئاخڤی نەک لەسەر ئەو دۆخە ماتریالیانەی کە ژن لە ژێر سایەیاندا دەینووسن چۆن دەبینرێت. ئاخۆ ئەو هزرڤانە ژنانە چەند جێگەی بڕوا بوون؟

Nina Böjrk

هەڵبەت هەر یەکێک لە ئێمە کاتێک پرسیاری لە خۆی دەکرد کە چۆن ئێمە بە کۆمەکی ئەوانەوە دەتوانین ببینە رۆناکبیر و فێمێنیستیش.

کاتێک من ئێستا دوای چەندان ساڵ بە دیداری یەکێک لە سەرچاوەکانی نەوەی خۆم دەگەم – ئەمیش هێلێنا سیکسۆسێە – پەشۆکاوی دامدەگرێ. من لەوە دوو دڵ بووم کە ئەو دەیەوێ لەسەر ئەو دەقە زووانەی خۆی بپەیڤێ کە ئەوی لە جیهانی ئەنگلۆ–ئەمریکایەکاندا ناودار کرد، سویدیش لە پاڵ ئەو وڵاتەنەوە دەژمێردرێ، ئەو دەقانەش بریتوو بوون لە :

"La jeune nèe” و "Le rire de le Mèduse”،

کاتێک لە ناوەڕستی حەفتایەکانەوە نووسیبوونی. بۆ زانین ئەو بەرهەمانە لە هەموو بەرهەمەکانی دیکەی ئەو تیۆریتر بوون (هاوکاتیش دەکرێ ئەو دوو بەرهەمە وەک شیعر بخوێنرێنەوە) و ئەو ژنە لە ساڵاکانی دواییدا گومانی لە توانای تیۆری هەبوو کە بتوانێ بە رێگای چەمکەوە شتێکی بنەڕەتی لە ژیاندا بەرجەستە بکاتەوە.

ئەو هەر زوو نیشانیدا کە نەک هەر نایەوێ لەسەر ئەو دوو بەرهەمانە بدوێ – بەڵکوو لە بنەڕەتدا ئەو نەیدەخواست لەگەڵ مندا بئاخڤێ. ئەو ژنەی کە پەیوەندەی نێوانمان بوو وتی هێلێنا سیکسۆسێ وتوێژەکەی لەگەڵ مندا رەتکردۆتەوە چونکە من گوێم لەو ئاخاوتنەی ئەو نەگرتووە کە (سیکۆس) پێشتر هەمان رۆژ لە شاری ئومیۆ (مەبەستی زانستگای شاری ئومیۆیە لە سوید) پێشکەشی کرد بوو و هاوکاتیش چونکە من هەرگیز Thèatre du Soleil نمایشی شانۆیەکانی ئەوم لە (پاریس)نەبینیووە.

دوای ئەوەی من هەوڵی خۆمدا لەو سکاڵایە ئازاد بم کە ببمە رۆژنامەنووسێکی نائامادە خۆم تووشی نووشستێکی خێرا بکەم (من لیستەیەک لە کتێبەکانی خودی هێلێنا سیکسۆسێ و ئەوانەی لەسەر ئەو نووسراون وەردەگرم) وێڕای ئەمەش دواجار ئەو (هێلێنا) بە تووڕەییەوە دەڕوا و لەسەر قەنەفەیەک دادەنیشێ، قاوەیەک لەگەڵ شیر دەخواتەوە و – راستییەکەی– لەگەڵ مندا دەئاخڤێ.

ئەوجا لە جێگەی خۆیدا نییە من دەستپێکی پرسیارەکەم بەوە دەستپێبکەم کە ئایا ئەوە لێکناکۆکی نییە ئەو زیاتر ئەو نووسینە دەنرخێنێ کە بە "ژنانە" ناودێری دەکا. بۆ زانین هێلێنا سیکسۆسێ ئەو تەرزە نووسینە – دەکرێ بۆ پیاو و ژن پراوە بکرێ – وەک هەڵقوڵان، کە هێرارکی/قوچەکی نییە، وەک شتێک کە لێکدژییەکانی بە تایبەتی لە نموونەی پیاوانە و ژنانە تێکدەشکێنێ وێنا دەکا.

– نووسینی ژنانە چەمکێکی گێلانەیە. هیچ مانایەکی نییە. من چیتر باسی ئەوە ناکەم. من لەسەر شیعریەتی جیاوازیی رەگەز دەپەیڤم.

راستیەکەی من دەبێ زیاتر شت فێر بم، لێ وێڕای ئەمەش من لێی دەپرسم کە ئەو مەبەستی لەوە چییە. ئەو هەناسەیەک هەڵدەمژێ و ئاماژە بە ژاک دێریدا دەکا: لەو ساتەی کە چەمکێک فۆرمەلە دەکرێ ئەوە دەمرێ.

Hélène Cixous, Jacques Derrida
Chair: Jacqueline Rose

– تیۆرییەکان دەربڕینی بە کۆدکراون، مرۆ دەتوانێ لەگەڵیاندا شتەکان بفرۆشێ، ئەو تیۆریانە سەر بە بازاڕن. ئەو تیۆریانە چەشنە بیرۆکە – حەبێکن کە مرۆ دەتوانێ لە زانستگادا بەکاریان بهێنێ. من خۆم هەندێک جار ئەوە دەکەم، قسەی تیۆری دەکەم، هەرچەندە رقیشم لەوە دەبێتەوە. من ئێستا ئەوە دەکەم. وەلێ راستییەکەی ئەوە بێمانایە،ئەگەر مرۆ هەوڵبدا شتێک روونبکاتەوە پێویستە لە دەقدا هەڵبقوولێ، شتێک کە راستییەکەی لە نێوان مەودای ئەو نووسینەدایە کە دەنووسرێ. هەموو فەیلەسووفە مەزنەکان لە هەمان کاتیشدا شاعیریشن.

من لە هۆکاری خەمگینی هێلێنا سیکسۆسێ تێدەگەم چونکە ئەو ناتوانێ ببێتە شاعیر، کاتێک ئەو لەوکاتەی لەگەڵ مندا دانیشتووە، بۆیە ناچار دەبێ "شیعریەتی جیاوازیی رەگەز" روونبکاتەوە کە بریتییە لەوەی لە بەرهەمی هەموو نووسەرە مەزنەکاندا رووخسارێک لە دوو رەگەزیانە هەیە. نە بەو مانایەی کە دەقەکان رەگەزیان هەیە، لێ ئەو دەقانە بە جۆرە راڤەیەک هەڵگری رووخساری سێکسگەرایی و ئیرۆتیکین و ئەو رووخسارانەش؛ شتێکن کە تۆ بە چاوی سەری پەنجەکانتەوە هەستیان پێدەکەیت، هێلێنا سیکسۆسێ بە دەم بەراورد کردنی خوێندنەوەی نابینایی نووسینەوە وا دەڵێ. تۆ هەست بە بزوانێک، گۆڕانێک دەکەی.

Hélène Cixous, and feminist

– من هەستم کرد لەو کاتەی کە دەنووسم ئەوە ژنێکە لە ناو مندا دەنووسێ – لێ تەنیا لە نێوان کەسگەلێکی دیکەشدا. چەندان بەش لەو منەی مندا هەیە.

هێلێنا سیکسۆسێ هەمیشه باسی ئەوەی کردووه که ئەو بەرهەمه له ئەدەب و شانۆیانەی که دەیانووسێ بریتین لەوەی که خۆی به رووی نامۆکاندا ئاوەڵا بکاتەوە، که بوارێک بۆ ئەو کەسه ببەخشێ که خۆدی خۆی نییه، ئەوەی که تۆ ناتوانی بیناسیتەوه یان تێیبگەیت. هێلێنا سیکسۆسێ ئەوه به رێگەدان بەو **ئەویتر**ەی که له ناو دەقدا شوێنێک وەردەگرێ ناودێر دەکا. ئەو هەندێک جار ئەو چەشنه توانستەی به توانای له دایکبوونی منداڵ له ژناندا گرێدەداتەوە—توانستێک وادەکا ژنان ئاسانتر ئەو لەمپەره له خود (من)ه قبووڵ بکەن که دیدارێک لەگەڵ ئەویتر دەگەیەنێ. ئاخۆ ئەو جۆره ئاوەڵاییه بۆ خۆی – لەمپەر و بۆ بێگانه زیاتر له دەقەکانی ژناندا روونتره تا له دەقەکانی پیاواندا؟

– ئەوه پرسیارێکی ریالیستییه. من کەسێکی ریالیستی نیم – من کەسێکی مێتافۆریست/هاوردەییم. هاوکاتیش چونکه ژیان بەخشین لای ژن هاوردەیەکه کەواته دەکرێ ئەوه لەگەڵ پیاودا دابەشبکرێت. هەرچەنده مرۆ دەکارێ له کن نووسەره پیاوەکاندا ئەو هەسته تاقیبکاتەوه که ئەوان تاقیانکردۆتەوە، لێ پیاویش دەتوانێ منداڵی ببێ/بزێ.

– لێ هاوکاتیش ئەزموونی جەستەیی له منداڵ له دایکبوون هەیه و ئەمەش ئەزموونێکی دیکەیه. ئەمەش وەک ئەوه وایه که مرۆ پەنجەی خۆی ببرێ، یان چاوێکی خۆی له دەستبدا؛ ئەزموونی جەستەیی که مرۆ دەتوانێ بۆ ئەو شتەی که دەینووسێ بیگوازێتەوە. هەرچەنده ئەمەش زۆر سەختە. دەشێ ئەوه ئاسانتر بێ ئەگەر مرۆ له جیاتی وشه موزیک ساز بکا.
له بواری تیۆری فێمێنیستیدا هێلێنا سیکسۆسێ، ئیریگارای و ژولیا کریستیڤا چەشنه وەرچەرخانێکن به رووی زماندا. ئەگەرچی پێشتر توێژینەوەی ژن ئاکامگیری زانینی نووسەر بوو کەچی ئێستا زۆرتر بۆته تێگەیشتن له دەق. به لای کەمییەوه ئەو سێ رەگەزگەراییه فەرەنسییه (که رەنگه راستییەکەی جۆره سێ رەگەزییەک نەبێ، سیکسۆسێ قسه کردن لەسەر ئەو سێ رەگەزییەی که دەبێته تاکه رەگەزێک رەتدەکاتەوه – ئەو سێ رەگەزه مێینەیه، هەموویان یەکجار جیاوازن" بڕوا بوونێکی تۆکمەی به توانستی ئاکامگیریی زمان – تەنانەت له ئاستی جڤاکیشدا دروستکرد. سیکسۆسێ له کتێبی "له رێرێ ده له مێدوس/جەستەی رەگەز"دا گۆڕانی نووسین و مێژوویی پێکەوه چڕ دەکاتەوە؛ نووسینی ژنانه لەناو خاکی نەزۆکی پیاوسالاریدا دەتەقێنێتەوه تاکوو هەمیشه ئەوه بپشکنێتەوە. چونکه تیۆرییەکان له 70– یەکانی سیاسەتی فەرەنسادا شەکەت بوون، لێ ده ساڵ دوای ئەوه هاته ناو جیهانی ئەنگلۆ– ئەمریکییەوه بڕوا کردن به زمان بوو به توانایەکی شۆڕشگێریی و ئەوسا لێرەدا (فەرەنسا) کەمێک کپ بۆوە. ئەمڕۆ تەنانەت هێلێنا سیکسۆسیش گەشبین نییه:
– من کەسێکی زۆر ئیدیالی نیم که پێم وابێ نووسین جیهان بگۆڕێت. بەڵام نووسین بۆ ئازادی دیمۆکراسیترین ئامرازه که ئێمه لەسەر زەویدا هەمانه. ئێمەش بێ ئەوه (نووسین) ناژین.

به پێچەوانەی ئەمەشەوه ئەمڕۆ هێلێنا سیکسۆسێ بێ بوونی هزرڤانه فێمێنیسته نوێیەکان هیچ گرفتێکی نییه. کاتێک من لێم پرسی که ئەو سەیری (توریل مۆی، ژنه نووسەرێکی نەرویجییه و پرۆفیسۆره له ئەدەبناسیدا، و. کوردی) دەکا ئەو له وەڵامدا وتی من نازانم که (مۆی) باسی چی دەکا، ئەو هەموو نووسینەکان و نووسەرانی نەخوێندۆتەوە. به هاتنی ناوی یودیت بۆلتەر (ژنه فێمێنیستێکی ناوداری ئێستای ئەمریکییه، و. کوردی) سەری دادەنەوێنێتەوە، ئەو به هەموو شتەکان راناگات و خوێندنەوەی ئەدەب به باشتر دەزانێ. هێلێنا سیکسۆسێ لەوه دڵنیا نییه که ئاخۆ تیۆریەکانی خودی خۆی سەبارەت به زمانی تایبەتی ژن کاریگەرییەکی باشی هەیه یان نا.

– ئەو چەشنە چەمکانە وەک گڕ وان. ئەو چەمکانە بریقەدارن بۆ سەرنجراکێشان. چەند کەسێک یەکسەر ڕووبەڕووی ئەو چەمکانە دەبنەوە – ئەوانیتر دەست بە بیرکردنەوە دەکەن. لێ کارەکەی من زۆر گەورەیە. بۆچی ئەو چەمکە بۆ دوو وشەی بچووک کورتدەکرێتەوە؟

بەڵێ، ئەو چەمکە تەنیا دەبێتە دوو وشەی بچووک، ئێستا وشەیەکی وەک سیکسۆسێ لەو چەمکە دوور دەکەوێتەوە. لێ ئەو چەشنە چەمکانە بەشێک بوون لە شەپۆلی فێمێنیزم کە هێدی هێدی هاتنە ناو بەشێکی بچووکی زانستگا و – ڕاستییەکەی – پاڵاوگەیەک لە دوا یەکەکانی کردەوە. "توێژینەوەی/خوێندنی ژن" بوو بە "تیۆری فێمێنیستی" و قووڕساییەکی نوێی وەرگرت. ئێمە هەتا ئێستاش بە شوێنپێی ئەو شەپۆڵەوە دەژین.

ئاخۆ هێلێنا سیکسۆسێ لای ئێمە تەنانەت وەک ئەدیبێکیش دەبێتە ناوێکی ناودار، ئەوەی بڕیار لەسەر ئەوە دەدا، سیاسەتی وەرگێڕانی چاپخانە و ئاییندەیە.

– ستێنهال، یەکێک لەو نووسەرە مەزنانەیە، کە لە 1830– یەکاندا بە ئاگایەنە لە ڕوانگەی پرسیارێکەوە نووسی: کێ دەیەوێ بێتە ئێرە و دوای پانزە ساڵ جارێکی تر بخوێنێتەوە؟ دوای سەت و پەنجا ساڵ؟ ئەو مەسەلەیە هەمیشە پەیوەندی بەو جۆرە لەمپەرانەی کاتەوە هەیە. کاتێک شتێک لە دایک دەبێ و کاتێکیش ئەوە دەگاتە ناو جەماوەر

– ئەو کارە هەمیشە لە کاتی خۆیدا ڕوو نادا.

****

ژێدەر: بەشی کولتووری ڕۆژنامەی "Dagens nyheter"، 2000.6.1

تێبینی!

دەکرێ وەرگێڕانی ئەو وتوێژەی نینا بیۆرکی ئەدەبناس و فێمێنستی نرخداری سوێدی لەگەڵ هێلێنا سیکسۆسێ، ئەدیب و فێمێنیستە فەرەنسییە هێژایە، هەم دیاریی بێ بۆ ئەو ژن و پیاوە نووسەرانەی کە گوایە پێیان وایە ناودێرکردنی "ئەدەبی ژن و پیاو" لەکەدار کردنی گەوهەری ئەدەب و مافی ژن و کەمکردنەوەیە لە پایەی ژن، هەمیش هاوکاتیش دەکرێ ئەو دەقە وەک میوانداریک بێ بۆ ئەو نووسەرە ژن و پیاوانەی کە خوویان بە ڕوانینە باو و چەند نووسەری دیاریکراو گرتووە و لەبەر ترسی ناسینی خەم، ڕامان و ئاسۆیە جیاوازەکان زەندەقیان لە بەهای خودی جیاوازی دەچێ؛ ئەو تەرزە نووسەر، شاعیر، بەناو خەباتکارە ژن و پیاوە باونووسانەی کورد، کە دەرهاوێشتەی ڕۆشنبیرییەکی باون، وەک ترسی جیابوونەوە لە نەریت، سەیری گۆڕینی سەرچاوەکانی ڕۆشنبیریی خۆیان دەکەن. تاکوو ڕۆشنتر بدوێین، کێشەی نووسەری کورد ئەوەیە کە بە نووسەرێک ئاوێزان بوو ئیتر ئاسان نییە دەست بەرداری بێ. بۆ نموونە، ئێستا وتارە کورتیلە و چاوپێکەتنەکانی، نەک کتێبەکانی نووسەرگەلێکی وەک هاشم سالح، ئەدۆنیس، فۆکۆیاما ... هتد، بوونەتە سەرچاوەی ڕۆژنامەوان و نووسەرانی کورد، هەروەک تەنیا ئەو نووسەرانە خاوەنی ئەو ڕاستیی و بەهایە ڕۆشنبیریانەن کە کورد پێویستی پێیانە. هاوکاتیش هەتا هەنووکەش سەرچاوەی ڕۆشنبیریی فێمێنیزم ژنی کورد بریتین لە وتارگەل و چەند کتێبێکی کۆنی ئەو ژن و پیاوە عارەب و فارسانەی کە باسی تیۆرییەکانی فێمێنیزم دەکەن، کەچی وێڕای ئەو هەموو ژن و کێژانەشمان لە ڕۆژئاوا، کتێبێکی گرنگ و چەند وتاری بەهادارمان لەسەر تیۆرییەکانی فێمێنیزم بە کوردی نییە. ئەمەش یەکێکە لەو لەمپەرانەی کە وادەکا کایەکانی نوێگەریی و پرسی ژن لە ڕۆشنبیریی کوردیدا شوون پێیان لەواز بێ.

ماوەتەوە بێژین، وێڕای کتێبە ناودارەکەی هێلێنا سیکسۆسێ "کە مندالّت بێ" خاوەن چەندان کتێبی تیۆری فێمێنیستی و ئەدەبییە. هاوکاتیش لە بواری لێکۆڵینەوەی ئەدەبی ژن لە زانستگایەکانی رۆژئاوا و لەوانەش سوێد دا چەندان لێکۆڵینەوە لەسەر بەرهەمە تیۆرییە فێمێنستگەرایەکانی کراوە. ئەمڕۆ خوێنەری کارا ئەگەر حەز بکا ئەو نووسەرە سەرنجێکێشانە بناسێ، دەتوانێ بە ڕێگای ئاسانکاری ئینتەرنێتەوە نووسینەکانی هێلێنا سیکسۆس و نینا بیۆرک و نموونەگەلێکی لەو تەرزە نووسەرە سەرنجکێشانە بدۆزێتەوە.

شایەنی باسە هەتا ئەمڕۆش کتێبە تیۆرییە فێمێنیستییەکەی نینا بیۆرک "لە ژێر ئەو پەتۆیە پەمەییەدا" کە لە نەوەدەکاندا نووسیویەتی یەکێکە لەو کتێبە بەهادارانەی کە بە سوێدی لەسەر پرسی فێمێنیزم نووسرابێ.

(هەندرێن، 2007، 2/ سوێد).